

1st INTERNATIONAL ECONOMICS AND BUSINESS SYMPOSIUM

“Sustainable Development in All Dimensions”

Proceeding And Abstract Book

25-27 October 2018
Gaziantep/TURKEY

1st INTERNATIONAL ECONOMICS AND BUSINESS SYMPOSIUM

“Sustainable Development in All Dimensions”

Proceeding And Abstract Book

25-27 October 2018

Gaziantep/TURKEY

Editorial Board

H. Mustafa PAKSOY

Sadettin PAKSOY

Kazım SARIÇOBAN

Elif KAYA

Mehmet SEYHAN

ISBN 978-605-245-637-8

Foreword

I. Uluslararası Ekonomi ve İşletme Sempozyumu Gaziantep Üniversitesi ve Fon Üniversitesi'nin (Makedonya) katkılarıyla İKTİSAD Dergisi Koordinatörlüğü'nde 25-26-27 Ekim 2018 tarihlerinde Gaziantep Üniversitesi'nde düzenlenmiştir.

“Tüm Boyutlarıyla Sürdürülebilir Kalkınma” temalı I. Uluslararası Ekonomi ve İşletme Sempozyumunun temel amacı; doğal kaynakların bilinçsizce tüketildiği, kirliliğin yüksek oranda arttığı, ekolojik dengenin bozulduğu ve yüksek teknolojinin hakim olduğu bir dünyada insanlığın geleceği için Sürdürülebilir Kalkınma konusunda bilim insanları tarafından yeni fikirler ve çözüm önerileri sunulmasını sağlamaktır. Farklı ülkelerde farklı temalarla sonraki yıllarda da yapılması planlanan sempozyumlar zinciri ile bilim insanlarına özgün bir tartışma platformu sağlanması hedeflenmektedir.

Sempozyum'a; Türkiye dahil Cezayir, Suriye (İdlib bölgesi), Ürdün, Kırgızistan, Rusya, İran, Bosna-Hersek, Kosova, Polonya ve Irak olmak üzere 11 farklı ülkede, 40 farklı üniversiteden 106 bildiri ile 150 bilim insanı katılım sağlamıştır. Bildiriler Türkçe ve İngilizce olarak sunulacaktır.

Sempozyumun gerçekleştirilmesi sürecinde;

-öncelikle ve özellikle hiç bir desteğini esirgemeyerek paydaş olan Gaziantep Üniversitesi Rektörümüz Sayın Prof. Dr. Ali GÜR'e, paydaşımız olan Fon Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Nano RUZIN'e,

Sempozyum Onur Kurulunda yer alarak Sempozyumumuzu şerefliendiren;

İskenderun Teknik Üni. Rektörü Prof. Dr. Türkay DERELİ'ye,

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üni. Rektörü Prof. Dr. Niyazi CAN'a,

Niğde Ömer Halisdemir Üni. Rektörü Prof. Dr. Muhsin KAR'a,

Mehmet Akif Ersoy Üni. Rektörü Prof. Dr. Adem KORKMAZ'a,

Karabük Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Refik POLAT'a,

Kilis 7 Aralık Üni. Rek. Prof. Dr. Mustafa Doğan KARACOŞKUN'a

ve Hasan Kalyoncu Üni. eski Rektörü Prof. Dr. Tamer YILMAZ'a,

Sempozyumumuza Polonya'dan davetli konuşmacı olarak gelen Sayın Krzysztof DRACHAL'a, Makedonya Fon Üniversitesi Rektörü adına, konuşmalarını yapan Fon Üniversitesi Rektör Yardımcısı Sayın Dr. Yunus Emre TANSÜ'ye, Sempozyumun Mühendislik Fakültesi'nde gerçekleşmesinde yardımcı olan Fakülte Dekanı Sayın Prof. Dr. Mustafa GÜNAL ve Fakülte Sekreteri Mehmet KAPLAN'a, Sempozyumumuza da oturum başkanlığı yapan saygıdeğer hocalarımıza, bildirileri ile Sempozyumun özünü oluşturan bilim insanlarına, Sempozyum sürecin de emeği geçen bütün kişi ve kurumlara, Sempozyuma teşrif eden tüm katılımcılara ve öğrencilerimize ve de cesaretle Sempozyum sorumluluğunu üstlenen ekip arkadaşlarımıza

BÜTÜN KALBİMLE EN İÇTEN TEŞEKKÜRLERİMİ SUNARIM.

Prof. Dr. H. Mustafa PAKSOY
Sempozyum Düzenleme Kurulu Başkanı

Table of Contents

Foreword.....	3
Table of Contents	4
TÜRKİYE'DE KAMU KAYNAKLARININ KULLANIMINDA SAYIŞTAY DENETİMİ ETKİSİ: ÜNİVERSİTELER ÖRNEĞİ.....	9
ULUSLARIN DÜŞÜRÜLÜŞÜ: ÇAD ÖRNEĞİ	21
BİR SANAYİ POLİTİKASI OLARAK DÖRDÜNCÜ SANAYİ DEVRİMİ	33
DUYGUSAL ZEKÂNIN SOSYAL GİRİŞİMCİLİK YÖNELİMİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN İNCELENMESİ	44
İŞLETMELERDE KATI ATIK YÖNETİMİ: GAZİANTEP'TE BİR ARAŞTIRMA	67
INDUSTRY 4.0 (INDUSTRIAL REVOLUTION IV) IN GERMANY	85
IMPACT OF HUMAN CAPITAL ON ECONOMIC GROWTH A COMPARATIVE STUDY OF ALGERIA AND TURKEY.....	96
ORGANİK ÜRÜNLER PAZARININ YAPISI VE GELİŞME POTANSİYELİ	106
TÜRKİYE'DE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMANIN EKONOMİK, SOSYAL VE ÇEVRESEL BOYUTLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME: FİNANS SEKTÖRÜNÜN ROLÜ.....	124
DÖVİZ KURU ve İTHAL FİYATLARININ TÜRKİYE'DEKİ YURTIÇİ FİYATLARA GEÇİŞKENLİĞİ	135
REKLAMLARIN SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMAYA ETKİSİ:	145
İKTİSAT BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNE BİR UYGULAMA	145
İŞLETMELERİN PERSONEL ALIM VE MUHASEBE DENETİM POLİTİKALARI ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA (GAZİANTEP ÖRNEĞİ)	153
SOSYAL AĞ KULLANIMININ AKADEMİK MOTİVASYONA ETKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	159
TÜRKİYE'NİN SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA HEDEFLERİNDE KÜRESELLEŞMENİN ETKİLERİNİN İNCELENMESİ	179
TÜRKİYE'DE CARİ AÇIK İLE REEL DÖVİZ KURU ARASINDAKİ SİMETRİK VE ASİMETRİK NEDENSEL İLİŞKİLERİN ANALİZİ	192
TÜRKİYE'DE POLİTİK İSTİKRARIN EKONOMİK SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ÜZERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ	203
LEGAL REGULATION OF CRYPTOCURRENCY AS FACTOR OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF BUSINESS	212
DIŞ TİCARET VE LOJİSTİK ARASINDAKİ İLİŞKİ: YÜKSELEN PİYASA EKONOMİSİNDEKİ ÜLKELERDE PANEL VERİ ANALİZİ	219
KARGO SEKTÖRÜNDE ALGILANAN HİZMET KALİTESİ BOYUTLARININ MÜŞTERİ TATMİNİ VE MÜŞTERİ SADAKATI ÜZERİNE ETKİSİ	233
TRAINING EFFECTIVENESS ON EMPLOYEE PERFORMANCE: A RESEARCH ON HUMANITARIAN ORGANIZATION EMPLOYEES	248
TÜRKİYE'DE ENFLASYON VE DÖVİZ KURU HAREKETLERİNİN TÜKETİCİ GÜVENİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	268
RELATIONSHIP BETWEEN SECTOR SHARES AND ECONOMIC GROWTH: COMPERATIVE STUDY OF THE GAMBIA, SENEGAL AND GHANA.....	275

İLAC SEKTÖRÜNDE TERSİNE LOJİSTİK UYGULAMALARI	298
SEÇİLMİŞ BİR CAM SANAYİ İŞLETMESİNDE TREND ANALİZİ UYGULAMASI	312
DENETİM KALİTESİNİN ARTIRILMASINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA.....	318
SATIN ALMA DAVRANIŞLARI AÇISINDAN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN TÜKETİCİ DAVRANIŞLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: BEYŞEHİR ÖRNEĞİ	327
İRAN'DA SEÇİLMİŞ BANKALARIN ETKİNLİK ANALİZİ: 2013-2016 DOĞU AZERBAYCAN ÖRNEĞİ.....	340
BİLDİĞİMİZ KÖYLÜLÜĞÜN SONU MU: FARKLI BÖLGELERDEN ÖRNEKLERLE TÜRKİYE'DE TARIMSAL İŞGÜCÜNÜN DÖNÜŞÜMÜ	358
DEMOGRAFİK FAKTÖRLER BAĞLAMINDA ÖRGÜTSEL ÇEKİCİLİK DÜZEYİNDEKİ FARKLILIKLAR.....	366
ÜNİVERSİTELERİN SUNDUĞU HİZMETLERE YÖNELİK DUYULAN MEMNUNİYET DÜZEYİ İLE ÜNİVERSİTEYİ TAVSİYE ETME ARASINDAKİ İLİŞKİYİ BELİRLEMeye YÖNELİK AMPİRİK BİR ÇALIŞMA	373
ÜNİVERSİTELERİN KURUMSAL İMAJ ALGISI İLE ÖĞRENCİLERİN SADAKAT DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	379
GAZİANTEP İLİNDEKİ KOBİ'LERİN KALKINMA AJANSLARINDAN YARARLANMA ETKİSİNİN ÖLÇÜLMESİ	387
LEGAL AND ECONOMIC PERSPECTIVE ON ISSUES OF GLOBAL EDUCATION AND CIVIL SCIENCE	397
ENTREPRENEURSHIP LAWS AND DEVELOPMENT OF TURKEY WITH KYRGYZSTAN'S ECONOMY.....	404
BİR SÖMÜRÜ ARACI OLARAK DOLAR VE TÜRKİYE EKONOMİSİ	411
KKTC BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİN İSTATİSTİKSEL DEĞERLENDİRİLMESİ.....	421
SÜRDÜRÜLEBİLİR TÜKETİM VE GÖNÜLLÜ SADE YAŞAM DAVRANIŞLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME	432
İSLAM İKTİSADİ METODOLOJİSİ ve KALKINMA İLİŞKİSİ	447
SAĞLIK HARCAMALARI, SAĞLIK ÇIKTILARI VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ.....	456
SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE EKONOMİK BÜYÜME: YÜKSELEN PİYASA EKONOMİLERİ ÖRNEĞİNDE BİR İNCELEME	470
EKONOMİK BÜYÜME VE ENERJİ TÜKETİMİ İLİŞKİSİ	487
ADLİ MUHASEBE ÜZERİNE KAVRAMSAL BİR ARAŞTIRMA	497
TÜRKİYE'DE POLİTİKA ŞOKLARININ EKOLOJİK AYAK İZİNE ETKİSİ: DOĞRUSAL VE DOĞRUSAL OLMAYAN BİRİM KÖK TESTLERİNDEN KANITLAR.....	511
DUYGUSAL EMEK İLE İŞ TATMİNİ İLİŞKİSİNDE, PSİKOLOJİK SERMAYENİN ARACILIK ROLÜ: KONYA İLİ HİZMET SEKTÖRÜNDE BİR UYGULAMA	519
HİSSE SENETLERİNİN ŞER'İ UYGUNLUĞUNDA DİKKATE ALINAN İSLAMİ NORMLARIN KARŞILAŞTIRILMASI	532
KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE MUHASEBE UYGULAMALARI KONUSUNDA YAPILAN ÇALIŞMALARA GENEL BİR BAKIŞ.....	541
ENFLASYONA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	551
KAPİTALİZM VE ŞİZOFRENİ: DELEUZE VE GUATTARI	557

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA BAĞLAMINDA YEŞİL EKONOMİ.....	564
TÜRK TİCARET KANUNUNDA ELEKTRONİK BİLGİ VE BELGELER.....	576
İŞ AHLAKI VE ETİK.....	584
FİNANSAL OTORİTEYE GÖRÜNÜŞTE BİR BAŞKALDIRI: BLOCKCHAIN SİSTEMİ VE BITCOIN	594
KAMU ÖZEL SEKTÖR İŞBİRLİĞİ YÖNTEMİYLE KOBİ'LERİN DESTEKLENMESİ KONUSUNDA YAPILAN ÇALIŞMALARA GENEL BİR BAKIŞ	603
KÜRESELLEŞME VE ŞİRKET BİRLEŞMELERİ ÜZERİNE GENEL BİR BAKIŞ	616
BAŞARILI GİRİŞİMCİLERİN ÖZELLİKLERİNİN BELİRLENMESİ VE GİRİŞİMCİLERE ÖNERİLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: AKSARAY ÖRNEĞİ	631
THE DEVELOPING ECONOMIC AND FINANCIAL COOPERATION BETWEEN TURKEY AND RUSSIA TO FACE INTERNATIONAL ECONOMIC AND FINANCIAL RISKS	638
DEĞİŞEN DÜNYA EKONOMİSİNDE, GÖSTERGELER ÜZERİNDEN SANAL PARANIN ÖNEMİ..	646
ABILITY OF APPLYING THE REQUIREMENTS OF E-PURCHASING IN NATIONAL COMPANY FOR THE MANUFACTURE OF HOME FURNITURE IN MOSUL.....	659
TÜRKİYE'DE GELİR EŞİTSİZLİĞİNİN ÖLÇÜMÜNDE YÜZDE PAYLAR/ PARETO (P80/20) ANALİZİ.....	672
RECYCLING MANAGEMENT OF CONSTRUCTION WASTE RESULTING FROM THE HOSTILITIES	689
YÖNETİCİLERİN FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ: BİŞKEK ÖRNEĞİ.....	699
İŞLETME MALİYETLERİNİN AZALTIMINDA SOSYAL SERMAYENİN ROLÜ	708
AMARTYA SEN'DE ÖZGÜRLÜK VE KALKINMA.....	729
MUHASEBEDE HATA VE MANİPÜLASYON AYRIMI,	734
MUHASEBE MANİPÜLASYONU YÖNTEM VE TEKNİKLERİ	734
TİCARET VE İNŞAAT İŞLETMELERİNİN NAKİT YÖNETİMİ: BORSA İSTANBUL UYGULAMASI	743
AVRUPA ÜLKELERİNDE KARBON EMİSYON MİKTARINA FARKLI BİR BAKIŞ	757
DİJİTAL DARWİNİZM'E KARŞI STRATEJİK BİR YOL HARİTASI.....	765
TÜKETİCİ SATINALMA DAVRANIŞLARINI ETKİLEYEN PSİKOLOJİK FAKTÖRLERİ ANLAMAK	773
SELÇUKLULARDA AHİ TEŞKİLATI VE EKONOMİK YAPI.....	776
TURKEY AND SDG's GLOBAL VIEW AND FUTURE ACTIONS	782
İKTİSADİ İDARİ BİLİMLER EĞİTİMİNİN ÖĞRENCİ YERLEŞTİRME SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	795
GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE KADAR MAKEDONYA TARİHİ.....	815
ORGANIZATIONAL CITIZENSHIP BEHAVIOR DIMENSIONS INSPIRED BY HOLY QUR'AN AND SUNNAH	828
HAZIR GİYİM SEKTÖRÜNDEKİ KOBİ'LERİN YÖNETİM ve ORGANİZASYON SORUNLARININ BELİRLENMESİ: BİŞKEK ÖRNEĞİ.....	840
ABSTRACTS	852
ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN YENİLENEBİLİR ENERJİ ALGILARININ ÖLÇÜLMESİ.....	853

YEŞİL HAVAALANI KRİTERLERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	854
İSTATİSTİK SINAVLARINDA SORU SIRALAMASININ ÖĞRENCİ PERFORMANSINA ETKİSİNİN İNCELENMESİ	856
İŞİN ANLAMLILIĞININ ÇALIŞANLARIN MÜŞTERİ ODAKLILIK EĞİLİMLERİNE ETKİSİ: ADANA İLİNDE BİR ARAŞTIRMA.....	858
ÖRGÜTSEL GÜVEN ve ÖRGÜTSEL ÖZDEŞLEŞMENİN İŞ PERFORMANSINA ETKİSİ: KOBİ'LER ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA	859
AHİLER KALKINMA AJANSI TARAFINDAN SAĞLANAN MALİ DESTEK ÇIKTILARININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	860
TÜRKİYE'DE KAMU İSTİHDAM REJİMİNİN DÖNÜŞÜMÜ VE KAMU İHALE KANUNU.....	862
HRMD STRATEGIES AT HIGH EDUCATION SECTOR	864
ENERJİ TÜKETİMİ VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: YÜKSEK VE ORTA GELİRLİ ÜLKELERDE BİR UYGULAMA	865
YETKİLENDİRİLMİŞ YÜKÜMLÜ STATÜSÜNÜN ULUSLARARASI PAZARLAMA AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	867
ULUSAL YAZINDA SOSYAL GİRİŞİMCİLİK.....	869
FİNANSAL PİYASALARDA SÜRÜ DAVRANIŞININ AMPİRİK BİR ANALİZİ; BIST-30 ÖRNEĞİ..	870
SOSYAL KIYASLAMA ve MARKA TUTUMU ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ	871
KIRGIZ-TÜRK EKONOMİSİ VE GİRİŞİMCİLİĞİNE GÜMRÜK VE VERGİ YARGISININ ETKİSİ ..	872
KÜRESEL LİDERLİK SAVAŞINDA TİCARET SAVAŞLARI	874
ISLAMIC FINANCE DEVELOPMENT AND ECONOMIC GROWTH: CASE STUDY "TURKEY"....	875
SAĞLIK ÇALIŞANLARINDA İŞ TATMİNİ VE MOTİVASYONU: ADANA ŞEHİR HASTANESİNDE BİR UYGULAMA	876
HİSSE SENEDİ PİYASALARINDA HAFTANIN GÜNÜ ANOMALİSİ: BIST 30 ÜZERİNE BİR ANALİZ	878
İSLAMİ BANKACILIK SİSTEMİNDE BİR FİNANSAL ENSTRÜMAN OLARAK TEVERRUK VE UYGULAMA ÖRNEKLERİ	879
16 NİSAN 2017 REFERANDUMUN POLİTİK PAZARLAMA BAKIŞ AÇISIYLA İNCELENMESİ: GAZİANTEP ÖRNEĞİ.....	880
LOJİSTİK PERFORMANS VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: OECD ÜLKELERİ İÇİN BİR UYGULAMA.....	881
ZEKÂ SEVİYESİYLE ÇEVRE BİLİNCİ ARASINDAKİ İLİŞKİ	882
HASTALARDA BELİRSİZLİK ALGISI İLE HASTA MEMNUNİYETİ VE SADAKATİ ARASINDAKİ İLİŞKİYE GÜVEN DÜZEYİNİN İLİMLAŞTIRICI ETKİSİ GAZİANTEP SAHA ARAŞTIRMASI.....	883
GEÇİŞ ÜLKELERİNDE NAIRU'NUN BELİRLEYİCİLERİNİN YENİ KEYNEZYEN VE NEOKLASİK BAKIŞ AÇISI İLE DEĞERLENDİRİLMESİ	884
BRIC-T ÜLKELERİNDE ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	DÖVİZ KURU VE MALİYET KANALININ ENFLASYON 886
MUHASEBEDE VERİ MADENCİLİĞİ UYGULAMA TEKNİKLERİ VE KULLANILABİLİRLİĞİ	887
İŞLETMELERDE ÜSTÜN BİR SİVİL ERDEM DAVRANIŞI: WHISTLEBLOWING	888
THE DETERMINANTS OF BANK STABILITY: EVIDENCE FROM SELECTED BALKAN COUNTRIES AND TURKEY	889

TEKNOLOJİ YOĞUN ÜRÜN İHRACATINDA AR-GE HARCAMALARININ VE PATENTLERİN ETKİSİ: BİR PANEL SVAR ANALİZİ	890
VEBLEN'İN GÖSTERİŞÇİ TÜKETİM EĞİLİMİ YAKLAŞIMI: KAHRAMANMARAŞ İLİ ÖRNEĞİ .	891
MUHASEBE MESLEĞİNDE DİJİTALLEŞME: ENDÜSTRİ 4.0 ETKİSİ	893
SÜRDÜRÜLEBİLİR ULAŞTIRMANIN YAYGINLAŞAN ARACI: BİSİKLET	894

BİR SÖMÜRÜ ARACI OLARAK DOLAR VE TÜRKİYE EKONOMİSİ

DOLAR AS A MEAN OF COLONIALISM AND THE ECONOMY OF TURKEY

İlyas BAYAR^{*74}

Öz

Gelişmekte olan ülkelerin yaşadıkları handikaplar, iktisat yazınında tartışılmakla birlikte gelişmekte olan ülkelerin yerel para birimiyle borçlanamama durumunu ifade eden “ilk günah” (original sin) kavramıyla geçiştirilemeyeceği gibi bu kavramın yeniden tahlilini gerekli kılmaktadır. Ana akım iktisadın serbest piyasa ekonomisinden öte bütünüyle kapitalist ideolojinin savunucusu olması ve bütün enstrümanlarıyla ekonomide dominant bir hale gelmesi en çok gelişmekte olan ülke ekonomilerine sekte vurmaktadır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde yaşanan ekonomik krizlerin kaynağı spekülatif kökenli para akımları oluşturmaktadır. Sömürgeciliğin günümüzdeki son versiyonu modern bir biçimde ülkeleri petrol dolara bağımlı hale getirmek ve de kur üzerinden ülkeleri ekonomik bir kriz girdabına sokarak gelişen ülkelerin ekonomik bağımsızlıklarının önüne geçmektir. Çalışmamızda özellikle gelişmekte olan ülke ekonomilerinde yaşanan döviz kuru oynaklıklarının reel bir tarafının olmadığı belirtilmiş olup yeni çareler ve çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Gelişmekte Olan Ülkeler, Sömürgecilik, Türkiye, Döviz Kuru,

Jel Kodları: B27 O19 P16

Abstract

The handicaps that developing countries experience cannot be glossed over with original sin concept that is developing with the discussion going in the economy and expresses the situation that developing countries can not become indebted in their local currency. Actually, the concept needs to be analyzed once more time. The fact that main economy defends the capitalist ideology, rather than free market economy and it has become dominant with all of its instruments mostly interrupts the economy of developing countries. The reason of the economic crisis in developing countries like Turkey is money flows coming from speculation. The latest version of colonialism today is to make the countries dependent on petrol and dollar in a modern way and to reclude the economic independence of the developing countries by getting the countries on the edge of economic crises with currency. Our study specially indicates exchange rate fluctuation in the economy of developing countries do not have a real side and also reveals new solutions and cures.

Keywords: Developing Countries, Colonialness, Turkey, Exchange Rate,

Jel Codes: B27 O19 P16

⁷⁴Öğretim Görevlisi, Mardin Artuklu Üniversitesi, ilyasbayar@artuklu.edu.tr

1.GİRİŞ

Dünyayı inşa etme süreci, tasavvur ve bu tasavvuru teşkil eden medeniyetlerin ruh ikliminin bir yansımasıdır. Medeniyet dünyasını oluşturan değerler ekonomik, siyaset, hukuk ve uluslararası ilişkilerin paradigmalarının bir bileşimini ifade eder. Sömürmek mi, sömürgeye karşı olmak mı? İnsan odaklı mı, salt fayda ve çıkar odaklı mı? Ben (ego/egosantrik) merkezli mi, biz (alturist/özgeci) merkezli mi? Seküler medeniyet ve ardılları türdeş (homojen) bir anlayış barındırmasa bile yaşadığımız yüzyıla kadar Afrika’da sömürü, Ortadoğu’da kaos ve halen gelişmekte olan ülkeleri baskılamaya çalışan çatışmacı ve otoriter bir mekanizma türünden miraslar bıraktı. Bu durumu esas ilginç kılan egemen güçlerin bunları kimi zaman IMF’in “istikrar programları” ile kimi zaman “sıcak para” kimi zaman da “spekülatörlerin” eliyle yapmış olmasıdır.

ABD’nin siyasi ve askeri gücünü kullanarak dolar üzerinden iktisadi bir hegomanya kurma isteği halen devam etmektedir. Ve söz konusu durum az gelişmiş ülkelerde yoksulluğun artmasına, kendi dinamiklerinin kullanılmasını engellemeye; gelişmekte olan ülkelerde de merkez-çevre ilişkisi bağlamında ABD’ye “biat” ettirme çabasına neden olmaktadır. Bu bölümden sonra ABD’nin ekonomik sömürü anlayışı paranın tarihsel süreci bağlamında ifade edildikten sonra gelişmekte olan ülkelerin etkilenme derecesi anlatılmaya çalışılacaktır. Son bölümde öneriler üzerinde durulacaktır.

2. PARANIN TARİHÇESİ VE KAPİTALİZM EKSENİNDE ABD SÖMÜRÜSÜ

İktisadi düşünce tarihi irdelendiğinde paranın gelişimi ve neyin para olarak kullanıldığı farklı dönemlere has bir biçimde farklılık göstermiştir. Trampa (değiş-tokuş) ekonomisinin geçerli olduğu dönemlerde mal ya da hizmetler yine aynı mal ve ya hizmet değişimiyle satın alınırdı. Daha sonraki dönemlerde kimi ülkeler deniz kabuğunu para olarak kabul ederken kimi ülkelerde de fildişi para olarak kabul görülmüştür. Sonraki dönemler de değerli madenler (bakır örneği) , altın, gümüş, kağıt para ve nihayet günümüzde hazine tahvilleri, bonolar, mevduat sertifikaları vb. para benzeri çok farklı enstrümanlar tarih sahnesinde yer almıştır. Günümüzde doların uluslararası finans, mal, faktör ve para piyasalarındaki ağırlığı ve çok yaygın bir biçimde kullanılması değişik araştırmacılar tarafından halen tartışılan bir konu olmaktadır. Dolar nasıl bu kadar güçlü hale geldi ve dünya parası olarak kullanılmaya başlandı? Paranın tarihsel evrimi/tarihçesi sunulduktan sonra bu soruya cevap bulmaya çalışacağız.

Tarihte kağıt para ilk kez Çin’de Tang Hanedanının egemenliği döneminde “emanet senedi” biçiminde ortaya çıkmıştır. Madeni paraların sürekli taşınmasının yarattığı risklerin varlığı nedeniyle madeni paralar güvenilir kişilere emanet olarak teslim edilir ve karşılığında yazılı bir senet alırlardı. Böylece ihtiyaç duyulan herhangi bir malı satın almak isteyenler söz konusu emanet senedini devrettiği zaman emanette olan madeni para ile değişim sağlanırdı. 1120 yılında kağıt paranın yaygınlaşması ve üstünlüklerinin merkezi hükümet tarafından fark edilmesiyle merkezi hükümet paranın basımını tekel bir biçimde üstelendi ve kağıt para devlet parası olarak kullanılmaya başlandı. Kağıt paranın batıya taşınması da Venediklilerin Çin’e yaptığı ticaret sonrası meydana gelmiştir. Banknot terimi ise 14.yy’da ilk kez İtalyanlar tarafından “Nota di banco” yani “Banka notu” şeklinde ortaya çıkmıştır. Banknotun altın karşılığı para olarak fiilen doğması 1694 yılından önce İngiltere Merkez Bankası’nın kurulmasından önceki döneme denk gelmektedir (Eğilmez, 2018).

Dünya ekonomi tarihini uluslararası ödeme sistemleri açısından 4 döneme ayırmak mümkündür (Seyidoğlu, 2003:530)

- Altın Para Çağı (1870-1930)
- Buhran Dönemi (1930-1944)
- Bretton Woods Sistemi (1944-1973)
- Karma Dönem (1944-)

Ondokuzuncu yüzyıl, daha önce gelen ve giden dönemlere kıyasla bir barış dönemi idi. Barış ve güvenlik, büyüme için uygun bir ortam sağladı. Mal ihracatının 1820'de GSYİH'nın yüzde 1'inden 1870'te yüzde beşe yükseldiğini tarihi kayıtlar gösteriyor. Döviz kuru istikrarı bu sürecin ayrılmaz bir parçasıydı. Yüzyılın ilk üçte ikisi için ulusal para sistemleri üç bloğa ayrıldı: Portekiz ve Britanya'nın hakimiyetinin ve sömürgelerinin çoğunun oluşturduğu altın blok; Alman eyaletleri, Avusturya, Hollanda, Danimarka, Norveç, İsveç, Meksika, Çin, Hindistan ve Japonya'dan oluşan bir gümüş blok; ve Fransa, Belçika, İtalya, İsviçre ve Amerika Birleşik Devletleri dahil olmak üzere bir grup bimetallik ülke grupları şeklinde. Daha çarpıcı olan, aralarındaki döviz kurunun istikrarıdır. 19. yüzyıldan önce, en küçük altın madeni para, günlük kullanım için hala değerliydi. Bimetallizmin cazibe merkezlerinden biri, daha büyük işlemlere, özellikle uluslararası işlemlere daha uygun olan daha değerli altın sikkelerin yanı sıra, yurtiçi işlemler için pratik olan düşük değerli gümüş sikkelerin tedarikini sağlamasıydı. Ticaret ve yaşam standartları yükseldikçe, denge bu iki ihtiyaç arasında değişti. Altın bazlı bir standart sonuç olarak daha cazip hale gelmiştir. İngiltere'nin 19. yüzyılın büyük bir bölümünde ticari ve mali olarak diğer ülkelere önderlik etmesi, diğer ülkelerin parasal standartlarına bağlamaya teşvik etti. Ve dünyanın diğer iki önde gelen sanayi ekonomisi olan Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri, 1870'lerde altın standartlarına geçtiğinde bu ağ, etkileri güçlendirildi. İngiltere'nin altın standardına giren ilk ülke ve aynı zamanda sanayileşmeye giden ilk ülke olması, altın standardının ilerici ve modern bir parasal düzenleme olarak görüşünü teşvik etti. Almanya, aralarında Hollanda, Danimarka, Norveç ve İsveç ile yoğun bir şekilde ticaret yapan diğer gümüş standartlı ülkeler, Fransa ve Latin Amerika Birliği, Belçika, İsviçre, İtalya ve Yunanistan'daki ortakları, altın karşılığında bimetallizmi terk etti. Sınırlı sayıda ülke hiçbir zaman 1913'ten önce altın standardına geçemedi. Çin ve Orta Amerika ülkelerinin (Guatemala, Honduras ve El Salvador) bir dizi ülkelerde olduğu gibi, gümüş standartta kaldı. Ancak, 20. yüzyılın ilk on yılında, dünyanın en büyük kısmı parası altına bağlıydı. Birinci Dünya savaşının patlak vermesiyle altın standardı uygulamasına son verildi. Savaş ekonomisinin getirdiği zorluklar nedeniyle, belli başlı paraların altına bağlılığı kaldırılarak serbest dalgalanmaları sağlandı. 1919'da ilk olarak ABD, eski kur üzerinden altına dönüş yaptı. İngiltere 1925'te ve nihayet 1928 yılına gelindiğinde tüm ülkeler altın standardına geri dönmüşlerdi. Amerika Birleşik Devletleri asla 1930'larda altın standartlarını tamamen terk etmedi. Ufukta başka bir savaş başlamışken, Avrupa'dan gelen sermaye akışı Amerikan rezervlerini daha da artırdı. Amerika'nın Avrupalı müttefikleri, daha sonra savaş çabalarını sürdürmek için ihtiyaç duydukları malzemeleri satın almak için elde tuttıkları altın miktarını büyük ölçüde kullandılar. Bütün bu nedenlerden dolayı, II. Dünya Savaşı sona erdiğinde, ABD (Sovyet olmayan) dünyanın parasal altınının çoğunluğuna sahipti (Eichengreen ve Sussman, 2000:15-36).

İkinci Dünya savaşı sonrası kalkınma çabası içinde olan ülkelere mali kaynak sağlamak için Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD), Uluslararası para sisteminin işleyişi için Uluslararası Para Fonu (IMF) Temmuz 1944'te ABD'nin New Hampshire eyaletinin küçük bir beldesi olan Bretton Woods'da toplanan Birleşmiş Milletler Para ve Finans konferansında imzalanan Bretton Woods Anlaşması ile kurulmuştur. Bretton Woods'da "ayarlanabilir sabit kur" modeli esasına dayanır. Yani ABD dışındaki diğer IMF ülkelerinin paraları dolar paritesi dediğimiz biçimde dolar cinsinden tanımlanmıştır. Dolar ise 1 ons=35 dolar şeklinde altına bağlanmıştır.

Bretton Woods sistemi ile doların altına bağlanması dolara şu fonksiyonları yüklemiş ve doların anahtar para “key currency” olmasını sağlamıştır (Seyidoğlu, 2003:530):

- Uluslararası ödeme aracı
- Uluslararası değer standardı
- Rezerv aracı
- Müdahale aracı

Bretton Woods düzeni 1960’ların sonuna kadar sürdürülebilir bir durumdaydı, fakat sistem dolar-altın üzerinde spekülasyonlara çok açıldı ve bu durum sık sık sorun çıkartmaya başlamıştı, ayrıca sistem dış ödemeler konusunda da dengesizlikler yaratıyordu. Sonuçta 1971 Ağustos ayında dolar üzerinde bir kaç yıldır süren spekülasyon sonucu Bretton Woods sistemi çöktü; ABD’nin içinde bulunduğu ekonomik güçlükler nedeniyle doların altına dönüştürülebilirliğini kaldırmıştır. ABD’yi buna iten zorunluluklar, dış ticaretinin büyük boyutlara varan açıklar vermesi ile borçlu ülkeler arasına girmesidir. ABD doları altın paritesinden ayrıldı ve paralar serbest dalgalanmaya bırakıldı (Eichengreen ve Sussman, 2000:15-36). Altın çağın sonunu getiren finansal tabanlı olgulardan biri 1960’ların sonlarında ABD-Vietnam savaşının ABD ekonomisini zora sokması ve savaş maliyetlerini finanse etmek için uygulanan genişlemeci mali politikaların bütçe açıklarını tetiklemesi ve bu durumun ABD ekonomisinde enflasyonist bir baskı ortamına zemin hazırlaması olmuştur. Altın karşısında sabitlenmiş dolar değerinin sürdürülemez bir noktaya gelmesi sonucu ABD Başkanı Nixon dolar fiyatının döviz piyasalarında serbestçe belirleneceğini duyurması, Bretton Woods sistemini sona erdirmiştir (Yeldan, 2009:11-15).

Son küresel kriz doların varlığı ve aynı zamanda dünya parası olmasının yarattığı bir dizi ve yıkıcı etkileri göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Kapitalizmin egemen olduğu iktisadi yapıdaki istikrarsızlıkların yansımalarını 2007 sonrası kriz bütün yönleriyle gösterdi. Serbest piyasayı ve finansal liberalizasyonu kutsayan FED ve IMF yetkilileri krizin yaratacağı derin sarsıntıyı ifade ettikten sonra bu süreçte kimi şirket ve bankaların iflasını engellemek için 5 trilyon dolar bedelli bir müdahaleye giriştiler. Bu bağlamda Yeldan, 2007-2008 krizinin Kapitalizmin 600 yıllık mevcut krizlerinden ayıran en önemli olguyu şu şekilde ifade etmektedir (Yeldan, 2009:12):

“mevcut küresel kriz, insanlık tarihinde paranın hiçbir altın ya da değerli maden standardına bağlı olmadığı hayali değerlerin hüküm sürdüğü bir finansallaşma sürecine denk gelmiştir.

Günümüz finansal küreselleşmesini, kapitalizmin tüm önceki küresel çaplı-ekonomik kriz evrelerinden ayırt eden en önemli özellik, günümüzde paranın değerini belirleyecek bir standardın olmayışdır. Özetle günümüz kriz döneminde paranın değerini belirleyecek bir “çapa” bulunamamaktadır.”

ABD dolarının piyasadaki hakimiyeti kimi yazarlarca “dolar hegemonyası” olarak ifade edilmektedir (Girón, 2012:511-517; 2012; Zoffer, 2012; Efe, 2017:55-82). Zoffer, “Dolar Hegemonyasının Geleceği” adlı makalesinde 20.yy’ın ortalarından beri, doların dünyada tercih edilen “rakipsiz” bir rezerv para birimi olduğunu ya da birçok ülkenin uluslararası döviz rezervlerinin çoğunu temsil ettiğini bir para birisi olduğu dile getirir (Zoffer, 2012). Bazı yazarlar doların dünya parası olmasını ABD’nin iktisadi, siyasi ve askeri gücüne bağlarken Eğilmez’e göre doların dünya parası olmasının arkasında 3 temel neden vardır (Eğilmez, 2018). Bunlar:

- Uzun süre zarfında doların altın karşılığı olarak para olması şeklinde. 20.yy’ın başlarında birçok ülke kendi yerel para birimini altın karşılığı basmaktan vazgeçtiği halde ABD bu tutumunu sürdürmüştür.
- Hem altın hem petrol gibi çok önemli iki malın dolar ile fiyatlandırılıyor olması.
- Dünyanın en büyük ekonomisine sahip ülkenin ABD olması ve dolayısıyla bu durumun ABD’yi dünyanın finans sisteminde en büyük paya sahip kılması.

Yaşanan son küresel krizde ABD'nin para arzını olması gerekenden çok arttırması sonucunda piyasaya sürülen dolarların daha çok banka kasalarında kalarak piyasaya sürülmemesi doların kullanılma biçimine dair özellikle ABD dışında ciddi tartışmalar neden oldu ve bu durum doların itibarının kaybına neden olmasına rağmen gerek petrol gerekse de altın halen dolar ile değerlendirilmeyi sürdürüyor olması ABD politikalarına yön vermesi açısından halen belirleyici unsurdur. ABD bu egemenliğini dolar yoluyla sürdürmek için körfezdeki etki alanını halen devam ettirme çabası içinde olup, "sürekli düşmanlar yaratması", Orta doğuda müdahale alanını genişletmek istemesi müttefikleri yanında tutma isteği söz konusu politikaların izdüşümünü ifade eder (Eğilmez, 2018).

Kurulu dünya düzeni bütün kurum ve kuruluşlarıyla sömürgeciliğe hizmet eden bir hale gelmiştir. Ve bu sistem kendi varlığını sürdürmek ve refah düzeyinin stabilize etmek adına ekonomi bağlamında hem mikro hem de makro noktada egemenliğini pekiştirmektedir. 2001 yılında Nobel Ekonomi ödülü olan ve aynı zamanda ABD Başkanı Bill Clinton döneminde ABD Ekonomik Danışmanlar Konseyinde görev alan Joseph Stiglitz, Ekonomik Konsey, IMF ve Dünya Bankasının aldığı kararların "ideolojik ve politik" saikle ele alındığını söyler ve söz konusu kararların salt gelişmiş ülkelerin çıkarlarına hizmet ettiğine atıfta bulunur. Roubini ve Mihm ise IMF'in aldığı kararların oy dağılımında Avrupalı ulusların daha fazla temsil edildiğini Asya ve Afrika uluslarının nüfus çoğunluğuna rağmen daha az temsil edildiğini dile getirir. Zikredilen görüşlerin ana temasını geliştirmekte olan ülkelerin tasarruf açıklarını, artan sermaye ihtiyaçlarını gidermek üzere kurulduğu söylenen kuruluşların bu amaçlara hizmet etmediğini göstermektedir (Özsağır vd, 2018:32-41). Bazı yazarlara göre Dünya Bankası ve IMF halen eski Amerika emperyalizm araçları gibi hareket ediyor (Ferguson, 2016:247). Bu bağlamda sıcak paranın ekonomi üzerindeki fonksiyonuna değinmek esasında reel faktörlerin ötesinde suni (yapay) faktörlerin daha belirleyici olduğunu görmek açıdan daha değerli bir hale gelecektir. Tarih boyunca değişmeyen sömüren-sömürgeleştiren ikilemini bu açıdan görmek daha net bir fotoğraf çizmemeze yardımcı olacaktır.

Başta Türkiye olmak üzere Gelişmekte olan ülkelerin dış ticaret dengesindeki bozulmalarına sebep olan unsurun diğer makro ekonomik veriler ışığında değerlendirildiğimizde daha çok yapısal nedenler ağırlıklı olduğunu söyleyebiliriz.

Morgan Stanley ve Standard and Poor's (S&P) başta olmak üzere bazı uluslararası ekonomik kuruluşlar Kırılgan Beşli diye grupta gitmişlerdir. Söz konusu gruba ülkelerin dahil edilme nedenleri yüksek cari açık oranları, yüksek enflasyon oranları ve büyüme performansındaki konjonktürel dalgalanmalar olarak gösterilmektedir. FED'in faiz artırımına gitmesi ve daraltıcı para politikalarının uygulanması halinde gelişmekte olan ülke ekonomilerinin dış finansman ihtiyaçlarını karşılaması zor bir durum hal alacaktır. Bu bağlamda Türkiye'nin bu beşli grup içinde yer almasının nedenlerinden biri dış finansman kaynağı ihtiyacı için de olmasıdır (Eğilmez, 2017).

Cari işlemler açığı Türkiye'nin kronikleşmiş sorunlarından biri olup bu açıklar dış ticaret dengesi ile dış âlem faktör ödemelerinden meydana gelmektedir. Türkiye'de ihracatın ithalatı karşılama oranının istenilen seviyede olmaması, petrol ithalatçısı bir ülke olarak petrol fiyatlarında meydana yükselişler, ağırlıklı sanayi ve ileri teknolojik ürünlerin ithal edilmesi, ihraç edilen yüksek teknolojik ve katma değerli ürünlerin azlığı dış ticaret dengesinin sağlanmasında problemler doğurmaktadır. Hem kamu hem de özel kesime ait dış borç ödemelerinde yapılan faiz ödemeleri ise dış âlem faktör ödemelerini oluşturur (Seyidoğlu, 2017:381-82).

Gelişmekte olan ülke ekonomilerinin sermayeye bağımlı olmasının yarattığı sorunsallar finansal kriz anında daha da belirginleşmektedir. 90'lı yıllar boyunca görülen ve yaşanan "parasal" krizler önemli örnekler teşkil etmektedir. 1994 Meksika Meksika Peso, 1997 Asya (G.Kore, Tayland, Endonezya ve Malezya, 1998 ve 1999 Rusya, Brezilya, Ekvador, Pakistan ve Ukrayna, 2001 Arjantin ve Türkiye krizlerinin temel karakteristik özelliği "spekülatif" yani sıcak para kökenli olmasıdır. Sıcak para özellikle "spekülatif" "kısa dönemli" ve "aşırı dalgalanma ve akışkanlık"

gibi unsurlara sahip olduğundan gelişmekte olan ülke ekonomilerinin istikrarsızlıklarını derinleştirmektedir. Spekülatörler sahip olduğu parayı faiz haddinin yüksek olduğu ülkelerde ulusal paraya çevirir ve o ülke içinde herhangi bir finansal araca yatırır ve genellikle 1 yıldan daha az bir süre sonunda finansal aracı satar ve elde ettiği parayı dolar ya da euro gibi yabancı para cinsinden çevirir ve çıkış yapar. Çıkış yapılan ülke parasının değer yitirmesi yerli paranın yabancı paralar karşısında aşırı değer yitirmesine neden olur ve döviz kuru yükselir (Özsağır, 2017:59). Bu bağlamda devalüasyon, enflasyon ve dış ticaret dengesi gibi makro ekonomik değişkenlerin birbirini etkileme durumu kaçınılmazdır. Dış ticaret açığının, bir ülkenin tasarruf yetersizliği nedeniyle kapatılmaması durumunda o ülke yabancı sermaye girişi ya da transferlerine ihtiyaç duyacaktır. Bu durum iç piyasada döviz talebine neden olur ve böylece döviz talebi döviz arzını aşar. Böylece yerli para değer kaybına uğrar ve devalüasyon meydana gelir. İthalatın nispi bir pahalılığa neden olması ve bu durumun hem talep hem de maliyet enflasyonuna neden olacağı aşıkardır. Yüksek enflasyon ve belirsizlik durumu reel faizlerin artmasını gerektirecektir. Bu şekilde uygulanacak olan sıkı para ve maliye politikası toplam talepte dolayısıyla ekonomide daralamaya yol açacaktır. Özellikle bu durum cari açık veren gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerini etkilemektedir. Cari açık ve sermaye çıkışının bir anda oluşması ekonomide derinden bir sarsıntıya mahal vermemesi de merkez bankalarının çok yüksek miktarda (trilyonlar seviyesine) rezerv para bulundurmasını zorunlu kılar (Efe, 2017:66).

ABD ekonomisi çok ciddi bir krizle karşı karşıya gelse bile diğer ülkelerin merkez bankalarının doları rezerv para tutması hatta rezervlerinin bir kısmı ile ABD tahvili satın alması ABD'nin iktisadi gücünü göstermektedir. Rezerv para bir ülkenin parasına (ABD) talebi ifade eder ve aynı zaman da ABD'nin bütçe açıklarını kapatması için para basması ciddi bir senyoraj geliri elde etmesine zemin hazırlar. Son küresel krizde ABD para arzını % 13 arttırdı. Diğer ülkeleri rahatsız eden durum hem kolay bir şekilde hem de senyoraj geliri elde etmesi hem de bütçe açıklarını kapatmasının doların gücü ile yapılmış olmasıdır (Çolak, 2010:52-54).

Boston merkezli Chas. T. Main. Inc'da baş ekonomist olan John Perkins yaptığı işin IMF ve Dünya Bankası eliyle Panama ve Ekvador ülkelerine sağlanan kredileri Amerika şirketlerince sağlanan mallara harcamaya sağladığını dile getirdikten sonra amaçlarının Amerikan İmparatorluğu kurmak olduğunu ifade eder ve şöyle devam eder (Perkins'ten aktaran Ferguson, 2016:248):

“Tarihteki diğer imparatorluklardan farklı olarak bu imparatorluk ekonomik güdülemeyle, dolandırıcılıkla, yolsuzlukla, insanları hayat tarzımızla baştan çıkarmak suretiyle, ekonomik tetikçilerle kuruldu...Esas işim... diğer ülkelere kredi, büyük ihtimalle geri ödeyemeyecekleri kadar büyük miktarda kredi vermektir...Biz bu krediyi veririz, paranın büyük kısmı Birleşik Devletler'e geri döner, ülke borç ve yüklü bir faizle baş başa kalır ve aslında bizim hizmetçimiz kölemiz haline gelir. Bu bir imparatorluktur. Başak bir şey değil. Büyük bir imparatorluk.”

3.KÜRESELLEŞME, DOLAR VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKE EKONOMİLERİNE ETKİLERİ

Küreselleşme (globalization) ya da globalleşme, 20. yy'ın ikinci yarısından sonra bir modernleşme evresi olarak oluşan, Sovyet blokunun dağılmasıyla ortaya çıkan tek kutuplu bir dünyaya paralel bir şekilde hem iletişim hem de ulaşım teknolojilerinin bir gelişme sıçraması ile birlikte ulusal devlet sınırların eski önemini bir nebze kaybederek, bilim, hukuk, siyaset, kültür, sanat ve iktisadi alanlarda dünya ülkelerinin birbirine olan bağımlılığının artması ve ortak değer etrafında buluşmalarını ifade eder. Bu bağlamda iktisadi küreselleşme (economic globalization) Üretim faktörlerinin, ticari, sermaye ve finansal akımların hareketliliği ile dünya ekonomilerinin birbiri ile bütünleşmesini ve entegre olmasını ifade eder. Hızlı ve sürdürülebilir bir ekonomik ortamın yaratılması adına piyasa ekonomisinin yaygınlaştırılması, liberalleşme hareketlerinin DTÖ,

IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşların çabalarıyla yerleştirme isteğini belirtir (Demir ve Acar, 2006: 203-259).

Küreselleşmenin ve buna bağlı olarak iktisadi globalleşmenin ülke ekonomilerine etkisi homojen olmamaktadır. İktisadi yazında diğer sosyal bilimlerin dallarında görüldüğü üzere küreselleşme olgusuna yaklaşım ve bakış açısı çok farklı olabilmektedir. Veriler küreselleşmenin hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülke ekonomilerine etkilerinin hem avantaj hem de dezavantaj meydana getirdiğine dair yaklaşımlar mevcuttur.

Küreselleşme süreci özellikle gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri ile gelişmiş ülke ekonomileri arasında farkı kapatmaya yaramıştır. 2000'li yıllara girilirken dünya genelinde 184 ülkeden 28 tanesi gelişmiş konumda iken 2016 yılında bu sayı 39'a çıkmıştır. Söz konusu dönemler arasında gelişmiş ülkelerin sayısı artsa bile gelişmekte olan ülkelerin gelirden aldıkları pay artmıştır. Belirtilen dönemler arasında gelişmiş ülkelerin dünya nüfus payları 1 puan düşmüş, ihracattaki payları 0.7 puan artmış, gelirdeki payları 15.5 puan artmıştır (Eğilmez, 2018:54-57). Bütün bu olumlu gelişmelere karşı Çolak, küreselleşmeyi "asimetrik küreselleşme" olarak nitelendirmekte ve kapitalist ülkeler tarafından bu süreç sahiplenilse de artık söz konusu ülkelere de şikayetlerin arttığını belirtmekte ve bu olguyu şu şekilde nitelemektedir (Çolak, 2017:5-7):

- ABD dahil olmak üzere küreselleşme dünya genelinde bütün ülkeler arasında eşitsizliği arttırmıştır.

- Küreselleşme kültürel bütünleşmeyi sağlamaya çalışırken siyasal ayrılmaya neden oldu ve bu durum etnik çatışmalara dönüşerek terörizmin artmasına zemin hazırladı.

- Küreselleşme ile birlikte artan sermaye yoğunluğu küçük işletmemelerin yok olmasına ve sermaye sahiplerinin işçi ve ya meslek erbabı olmasına neden olmuştur.

- Küreselleşme hem devleti hem reel sektörü hem de hane halkını borç batağına sürüklemiştir.

İktisadi küreselleşmenin etkisiyle piyasa engellerinin kalkması, finansal serbesti ve ulusal sermaye akışı 1990'lı yıllarda ivme kazanmış ve sermaye gelişmiş ülkelere yönelmiştir. Bu eylemlerin algılanma biçimine her iki tarafta önem atfetmiştir. Finansal küreselleşme ile birlikte gelişmiş ülkelere var olan tasarruf fazlası, tasarruf eksiği yaşayan ve sermaye ihtiyacı içinde olan gelişmekte olan ülkelere kayacak ve bu yolla gelişmiş ülkeler sermaye fazlasını yüksek faizle gelir elde ederken gelişmekte olan ülkelere ihtiyaç duydukları sermayeye kavuşacaklardır. Her iki taraf içinde kazançlı görünen bu durum borç sıkıntısı çeken gelişmekte olan ülkeler tarafından kabul gördü. Gelişmekte olan ülkeler için oldukça cazip görünen ve ihtiyaç duyulan finansmanın karşılanması hoşnut bir durum gibi gözükse de sermaye kompozisyonunun büyük bir kısmını vadesi 1 haftadan kısa olan sermaye olması finansal kriz sonucunu doğurmuştur. Finansal krizler adeta domino etkisiyle gerek milli gerek istihdam ve diğer makroekonomik göstergelerde bir kaosa ve istikrarsızlığa sebebiyet vermiş ve telafisi zor olan maliyetlere zemin hazırlamıştır (Gedikli, 2011: 173-174).

Uluslararası finansal sistemde de uluslararası ilişkilerdeki hegemonik yapıya benzer ve paralelinde ilişkiler ağı her zaman mevcut olmuştur. Dünya finans tarihinde batı emperyalizmi sadece şekil değiştirerek, farklılaşarak varlığını sürdürmüş ve bu kimi zaman kapitalizm kimi zamanda neoliberal isimlerini takarak varlığını sürdürmüştür.

Finansal krizler esasında finansal piyasalarda ve finansal enstrümanlarda yapılan aldatici görüşlerin bir özetidir. Kapitalizmin yükselişinden önce bu durum 18.yy'dan başlayacak biçimde İspanya'dan İngiltere'ye uzanan yelpazede gerek krallıklar gerekse de ülke hükümetlerinin görevi kötüye kullanmasıyla gerçekleşmiştir. Madeni paralardaki altın ve gümüş miktarını azaltmak suretiyle hem yeni paraların eski paralar kadar değerli olduğu savı/masalı sürdürülmüş hem de para

birimlerinin değeri düşürülmüştür. Banknotların ortaya çıkmasıyla birlikte de para basarak borçların ödenmiş ve borçlardan kurtulmuşlardır (Roubini ve Mihm, 2012:28). Roubini ve Mihm'e göre

“Tarihte para birimlerinin altın ya da gümüşle bir şekilde bağlantısı olmuştur, sadece 1970’de bu bağlantı ciddi şekilde hasar görmüştü. Şimdi dünyanın parasal sistemi altına değil, asli değeri bulunmayan, değerli metallere desteklenmeyen ve hiçbir şekilde değeri sabitlenmeyen hakim para birimine dayalıdır. Bir açıdan, dolar bir zamanlar altının oynadığı rolü oynuyor ve çöküşü, geçmiş yıllardaki bankerler ve kral naiplerinin kasalarını açıp değerli metal paralarının toza dönüştüğünü görmelerinden daha vahim olmayacaktır.”

4.SONUÇ

Gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülke ekonomilerinde kalkınma hamlesinin yapılamaması ile birlikte büyümenin ve iktisadi gelişmenin engellenmesindeki en önemli etken tarih boyunca siyasi ve askeri güç mottosuyla hareket eden Batı ülkeleri olmuştur. Uygulanma biçimi ve hareket tarzı değişse de bu mücadele günümüze kadar devam etmektedir. 20. yy’ın başlarında Afrika kıtasının topraklarının % 80’inin ve Asya kıtasındaki Hindistan’ın İngiltere tarafından sömürgeye maruz kalması savımızı güçlü kılmaktadır. Son yüzyılda yaşanan küresel ekonomik krizlerin ve küreselleşme ile birlikte sermayenin sınır tanımaz oluşu ve bu durumun spekülatif ve “sıcak para” kaynaklı olmasıyla en çok gelişmekte olan ülkelerin zarar görmesi kaçınılmaz bir hal almıştır.

Türkiye başta olmak üzere, Latin Amerika ve bazı Asya ülkelerinin kriz girdabına girmelerinde ve ekonomilerinin kırılgan bir yapıya sahip olmasında cari açığın sürdürülebilirliği önem arz etmektedir. Doların dünya genelinde ülkelerin rezerv parası olması ve hiçbir çapaya bağlı olmadan senyoraaj geliri motivasyonu ile sürekli bastırılması gelişmekte olan ülkelerin kronik sorunlarını derinleşmektedir. Bu bağlamda önerilerimizi şu şekilde sıralayabiliriz:

- Gelişmekte olan ülkelerin, dünya ticaretinde son yıllarda gerek ihracat bazında gerekse büyüme noktasında sıçrama gösteren Çin ve diğer ülkelerle yapılan ticarete karşılıklı olarak yerli paranın kullanılmasının sağlanması.
- Dünyadaki merkez bankalarının döviz rezervlerindeki dolar oranı 2018 verileri ile % 63 dolaylarında olduğu görülmektedir. Doların hegemonyasının kırılmasını sağlamak adına döviz rezervlerinde Euro ve Yuan gibi döviz tercihlerine bir yönelmenin teşvik edilmesi gerekmektedir.
- Özellikle sınır ticareti yapan ülkelerin ikili ticaretlerde yerli paralarının kullanılmasının ikili ya da çoklu işbirliği ile sağlanması gerekir.
- Gelişmekte olan ülkelerin dışa bağımlılığını azaltmak ve cari açığın sürdürülebilmesine olanak sağlamak üzere alternatif enerji kaynaklarının geliştirilmesi ve bu yolla Petro-dolar hakimiyetinin azaltılması sağlanmalıdır.
- Bilgi toplumunun en belirleyici indekslerinden biri olan araştırma-geliştirme harcamalarının söz konusu ülkelerde GSYİH’den aldığı pay artırılacak biçimde dışa bağımlılığının azaltılması dolayısıyla dövizle işlem yapılmasının kısıtlanması sağlanacaktır.
- Bilhassa gelişmekte olan ülkelere sınırsız sermaye hareketlerinin özellikle kriz esnasında çıkışını engellemek adına Tobin Vergisi gibi uygulamalarının yeni formüllerle iktisat yazınında tartışılmasını gerekli kılmaktadır.

KAYNAKÇA

- ÇOLAK, Ö.F. (2017). *Ekonomide Masallar Gerçekler*. Efil Yayınevi, Ankara.
- ÇOLAK, Ö.F. (2010). *Şeytanın Oku Dediği Yazılar*. Efil Yayınevi, Ankara.
- DEMİR, Ö. VE ACAR, M. (2006). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Adres Yayınları, Ankara.
- EĞİLMEZ, M. (2018). *Değişim Sürecinde Türkiye*. Remzi Kitabevi. İstanbul.
- EĞİLMEZ, M. (2018). *Dolar Nasıl Dünya Parası Oldu?*. <http://www.mahfiegilmez.com>
- EĞİLMEZ, M. (2018). *Dolar Dünya Parası Olarak Kalmaya Devam Edebilir mi?* <http://www.mahfiegilmez.com>
- EĞİLMEZ, M. (2013). *Kırılğan Beşli*. <http://www.mahfiegilmez.com/2013/11/kirilgan-besli.html>
- EĞİLMEZ, M. (2017). *Türkiye Ekonomisi Niçin Kırılğan Beşli Arasında?* <http://www.mahfiegilmez.com/2017/11/turkiye-ekonomisi-nicin-kirilgan-besli.html>
- EFE, A. (2017). *Kapitalizm ve Dolar Hegemonyası Altındaki Ekonomik Sistem Arayışına İslami Perspektifle Analiz*. İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi 4 (2), 55-82.
- EICHENGREEN, E., SUSSMAN, N., (2000). *The international monetary system in the (very) long run*. IMF Working Paper, WP/00/43, March, 1-55. ss.
- FERGUSON, N. (2011). *Paranın Yükselişi*, Pala, B. (Çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- GEDİKLİ A., (2011). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Küreselleşme, Uluslararası Sermaye Hareketleri ve Finansal Krizler Arasındaki İlişki*, International Conference on Eurasian Economies , İstanbul. <https://www.avekon.org/papers/122.pdf>
- GİRÓN, A. (2012). *Crisis, Dollar and Shadow Financial System*. Journal of Economic Issues, I (2) , 511-520.
- KAZGAN, G. (2012). *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi*. Remzi Yayıncılık, İstanbul
- NOURİEL R, ve STEPHEN M . (2012). *Kriz Ekonomisi Dünya Ekonomisinin Çöküşü ve Geleceği*, Tezcan, I. (Çev.). Pegasus Yayınları, İstanbul.
- ÖZSAĞIR, A. (2017). *Eleştirel Bir Yaklaşımla Medeniyet ve İktisat*, Ankara.
- ÖZSAĞIR, A., BAYAR, İ., KARAKÖY F., (2018). *İktisadi Krizlerin Varlığı: Kurum Ve Kuruluşlarıyla Batı Ekonomisinin Eleştirisi*. I. Uluslararası İKSAD Sosyal Bilimler Kongresi, Mardin.
- SEYİDOĞLU, H. (2003). *Uluslararası İktisat*, 15. Baskı, Güzem Yayınları, İstanbul.

SEYİDOĞLU, H. (2017). *Uluslararası İktisat*, 21. Baskı, Güzem Yayınları, İstanbul.

STİGLİTZ, J.E. (2002). *Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı*, Taşcıoğlu A. ve Vural, D. (Çev.). Plan B Yayınları, İstanbul.

YELDAN, E. (2009). *Kapitalizmin Yeniden Finansallaşması ve 2007/2008 Krizi: Türkiye Krizin Neresinde?*. Çalışma ve Toplum, 2009/1.

ZOFFER, J. (2012). *Future of Dollar Hegemony*. Harvard International Review. <http://hir.harvard.edu/article/?a=2951>